

Leena Kirstinä, kirjallisuuden professori emerita Jyväskylän yliopisto

leena.m.kirstina@jyu.fi

Z. Topelius onnellisten tähtien alla ja sattumien saatossa

Zacharias Topelius ei suinkaan ole unohdettu suurmies. Sen voi havaita viime vuonna, kun vietettiin Topelius 200 -juhlia. Erityisesti lapsille tai nuorille tarkoitettuja tapahtumia järjestettiin lukemattomia. Häntä voi ylistää kirjailijana, jonka tuotanto on valtaisa alkaen saduista, sanomalehtipakinoista ensimmäiseen suomalaiseen oopperaan, keskeislyriikkaan ja kaikkialla pohjoismaissa luettuihin historiallisiin bestsellereihin.

Topelius sekä keksi että löysi Suomen, sen kansan, luonnon ja historian. Hän perusti taiteilijajärjestöt, muinaismuistoyhdistyksen, rakensi kulttuuri-instituutioita. Hän oli monessa mukana ja aina askelen edellä muita. Hänellä oli oiva mahdollisuus julkaista ideansa, sillä hänellä oli oma lehti Helsingfors Tidningar.

Topelius on henkilönä moniulotteinen persoonallisuus. Nuorena hänellä on terävä kieli ja kynä, joita äiti varoitti käyttämästä, ettei joutuisi turhiin riitoihin. Nuorena hän oli radikaali fennomaani, joka uskalsi ottaa riskejä. Hän oli poliittinen runoilija, joka kirjoitti Marseljeesiin uudet suomalais-isänmaalliset sanat. Hän oli lehtimiehenä aktiivinen yhteiskunnallinen keskustelija, joka yllytti äitejä opettamaan lapsensa puhumaan suomea. Hän otti osaa innokkaasti ylioppilaspolitiikkaan, mutta sai lopulta väitöskirjansakin valmiiksi. Viimein hänestä tuli myös yliopiston professori, rehtori ja valtioneuvos, eikä koskaan Vaasan lyseon lehtoria. Mahtava urakehitys, mutta kaikki ei mennyt niin kuin Strömsössä.

Topeliuksella oli useita uskontunnustuksia, tärkein ”valtiollinen uskontunnustus”, joka tarkoitti oikeutta kaikille, omalle maalle, omalle kansalle. Hän kannatti evoluutiota, tasaista yhteiskunnallista kehitystä. Hän innostui moderneista keksinnöistä, junista ja telegraafeista, mutta arvosteli metsien liikahakkuita ja kaskeamista, kerskakulutusta. Luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä Topelius oli nykyvihreä. Koulutuspoliitikkona hän kritisoi vuoden 1844 koulu-uudistusta metodisesta kangistuneisuudesta. Suomen kielipolitiikassa Topelius joutui perääntymään. Monessa suhteessa hän onnistui, mutta ei hallinnut hyvin julkisuuskuvansa.

FM Petra Lehtoruusu

Tohtorikoulutettava, Historian ja kulttuuriperinnön tohtoriohjelma, Helsingin yliopisto,
petra.lehtoruusu@helsinki.fi

Toteutuneita ja toteutumattomia kuvia: Albert Edelfelt ja Välskärin kertomukset

Abstrakti:

Edelfelt-tutkimuksen uranuurtaja Bertel Hintze mainitsee 8-vuotiaan Albert Edelfeltin (1854-1905) maalanneen ensimmäisenä taiteellisenä yrityksenään todennäköisesti Zacharias Topeliuksen Välskärin kertomusten (1851-1864) innoittaman sommitelman Kustaa II Aadolfin aikaisista sotilaista. Yhdessä Runebergin Vänrikki Stoolin tarinoiden kanssa romaanin aihe maailma hallitsi taiteilijan kouluvuosien luonnoskirjoja, ja hän luonnosteli siihen liittyviä aiheita myös opiskellessaan Pariisissa 1870-luvun puolivälissä. Pari vuosikymmentä myöhemmin Edelfeltiltä tilattiin kuvitukset molempiin hänen lapsuutensa suosikkiteoksiin. Vuonna 1900 ilmestyneestä Vänrikki Stool –kuvituksesta tuli taiteilijan omien sanojen mukaan yksi hänen pääteoksistaan, jonka kuvitusoriginaaleja on pelkästään Kansallisgallerian kokoelmissa kymmenittäin. Välskärin kertomuksiin taiteilijalta ilmestyi lopulta vain 11 koko sivun kuvaa, ja suomenkieliseen versioon tilattiin Edelfeltin ja Carl Larssonin kuvien rinnalle vinjettejä ja kuvituksia myös Alex Federleyltä.

Esitelmä kartoittaa kirjeiden, luonnosten ja toteutuneiden kuvitusten pohjalta Edelfeltin suhdetta Välskärin kertomuksiin ja hänen toteutumattomia historiamaalauks- ja kuvitussuunnitelmiaan. Esitelmässä haetaan vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Mitkä Edelfeltin luonnoksista liittyvät Välskäreihin? Mitä mikä romaanissa kiehtoi Edelfeltiä ja millaisia teoksia hän aikoi Välskärin pohjalta maalata? Miksi teokset eivät toteutuneet ja kuvitustyö jäi kesken? Mitä yhteyksiä ja eroja näillä toteutumattomilla töillä on Edelfeltin toteutuneeseen tuotantoon?

OTT, kirjailija Tuula Pere

Oikeus ja kohtuus Topeliuksen saduissa

Oikeustieteen tohtori ja lastenkirjailija Tuula Pere lähestyy alustuksessaan ”Oikeus ja kohtuus Topeliuksen saduissa” Zachris Topeliuksen laajaa lastenkirjatuotantoa uudella tavalla, oikeustieteen näkökulmasta.

Yhteiskunta oikeudellisine ilmiöineen näkyy Topeliuksen tarinoissa monin tavoin. Erityisesti yhteiskunnalliseen arkeen sijoitetut kertomukset sisältävät runsaasti viitauksia aikansa oikeusjärjestelmään, yhteisön ja yksilöiden väliseen sääntelyyn, viranomaisiin sekä muihin oikeudellisiin toimijoihin. Mutta myös liikkueessaan puhtaimmin fantasian alueella Topelius kuvaa moraalisten asetelmien lisäksi yllättävän konkreettisia oikeudellisia kysymyksiä.

Saduissa esiintyy mainintoja konkreettisista oikeusjärjestykseen liittyvistä instituutioista, toimijoista, rikosnimikkeistä, rangaistuksista ja niiden täytäntöönpanosta. Välillä taas nostetaan esiin yleisempiä oikeudenmukaisuuden ja moraalien teemoja.

Ympäristö vilisee vaaroja, lapsenryöstöjä, roistoja ja varkaita. Turun linnan tyrmiin ei päivä paista, ja pahimmillaan heilahtaa pyövelin kirves. Lapsia kuritetaan rajuin ottein – joutuupa pari pahinta lopulta ihmisyyden kainaloon. Vääriä valoja annetaan ja kunniaa loukataan. Kaupunginvouti takavarikoi ylivelkaantuneen arvotavarat.

Tarkasteltavana olevat 1800-luvun sadut kohtaavat monin paikoin kiinnostavasti myös nyky-yhteiskunnan kannalta ajankohtaisia oikeudellisia kysymyksiä. Pohdittavaa löytyy niin oikeustieteen, historian kuin lastenkirjallisuudenkin ystävälle.

Satujen ja yhteiskunnan suhde on aina ajankohtainen.